

LUND UNIVERSITY

Vem tar plats?

Normkritiska perspektiv på lokalhistoria

Högdahl, Elisabeth; Petersen, Anja

Published in:
Creating the City

2019

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Högdahl, E., & Petersen, A. (2019). Vem tar plats? Normkritiska perspektiv på lokalhistoria. I P. Brunnström, & R. Claesson (Red.), *Creating the City: Identity, Memory and Participation. Conference proceedings.* (s. 139-159). Malmö University.

Total number of authors:

2

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Vem tar plats?

Normkritiska perspektiv på lokalhistoria

Det går inte att hitta någon kvinna med den digniteten. Varken inom näringslivet eller den kommunala beslutsprocessen har det varit så mycket kvinnor i Helsingborg. Det är mer i modern tid som kvinnor har utmärkt sig politiskt och som företagare.³

Så förklarar en av männen bakom stadsvandringen *I konsul Ingelssons fotspår*, som stolt lanseras i staden Helsingborg år 2012, frånavarom kvinnor i de historiska stadsvandringar som ska ge en möjlighet för både helsingborgare och turister att uppleva delar av stadens historia. Det är en av flera stadsvandringar som skapats i detta sammanhang. Du kan även följa bruksägare Ruuth, konsul Olsson och konsul Trapp, och därmed också bekanta dig med stadens olika byggnader och platser. Stadsvandringen *I konsul Ingelssons fotspår* invigs av kommunstyrelsens ordförande och *Helsingborgs Dagblad* intervjuar upphovsmännen.⁴ Fortfarande år 2018 kan du på Helsingborgs stads hemsida läsa om stadsvandringarna.⁵

Citatet säger en del om vad som krävs för att du som helsingborgare ska tillägnas en stadsvandring – du ska ha en position och en *dignitet*. Det öppnar också för frågor om vad som anses värt att berätta om Helsingborg, om vilka platser och människor som lyfts fram i syfte att visa upp staden och förklara vad Helsingborg är.

Staden som plats och historisk berättelse

Platser beskrivs ofta som fysiska och avgränsade rum. Vi föreställer oss att platser har en början och ett slut, men mänskliga erfarenheter stoppas sällan av exempelvis stadsgränser. Nya platser vi besöker jämförs med de platser vi lämnar bakom oss och de olika erfarenheterna smälter samman i människors livshistorier.⁶ Platser

kan användas för att bygga broar mellan gamla erfarenheter och nya – men de kan också bli plågsamma påminnelser om sådant som inte längre finns.⁷ Flera forskare har genom åren beskrivit plats som dels något mycket konkret och materiellt, men också som något mer oprecist, en immateriell aspekt som skapas av människors rörelser, föreställningar och personliga erfarenheter, något som ordnas och görs på olika sätt.⁸

Platser är alltså något påtagligt och materiellt, samtidigt som de berättelser och upplevelser som florerar kring dem är lika påtagligt abstrakta, immateriella och flytande. Berättelser kan röra sig över olika tidsrymder och återknyta till skilda fysiska rum. Platser, människor och händelser lyfts fram och pusslas ihop till berättelser som inte sällan ter sig motsägelsefulla. Varje plats bär på en mängd berättelser, men dessa ter sig knappast likvärdiga eller lika välkända. Vissa tycks betyda mer, betraktas som mer sanna och i högre grad utvalda att representera en plats.

Den historiska berättelsen om en plats – om platsens förflutna – tycks i lika hög grad utlämnad åt olika former av urvalsprocesser.⁹ Inte heller när det gäller städernas historieskrivning tycks alla berättelser vara lika attraktiva eller viktiga. Det vi benämner som ”historia” skapas inte sällan utifrån specifika kulturella och politiska intressen och kontexter, och det är väsentligt att få klarhet i under vilka former detta ägt rum och vilka konsekvenser det ger. Därför syftar denna artikel till att diskutera urvalsprocesserna kring de historiska berättelser om städer som skapas, och de konsekvenser de genererar för staden och dess invånare. Berättelsen om staden blir på många sätt ett uttryck för de diskurser som präglar historieberättandet och de kommer också att få betydelse för platsers imagebyggen, där platsen ska beskrivas och marknadsföras.¹⁰ Hur berättas det om platsers historia, vad blir synligt, respektive osynligt? Vilka miljöer, grupper och individer utesluts och varför? Hur påverkar dessa berättelser platsen och de som lever på den?

Normkritiska perspektiv

Projektet ”Normkritiska perspektiv på lokalhistoria”, som ligger till grund för denna artikel, bedrevs 2015 till 2017 med Helsingborg som empirisk utgångspunkt. Målet för projektet var att bidra till

en förståelse för berättelsernas betydelse och att bidra till en bredare historisk berättelse där exkluderade individer, grupper, platser, händelser och perspektiv också kan synliggöras. Redskapet för detta heter normkritik. Att anlägga ett normkritiskt perspektiv handlar inte nödvändigtvis om att lyfta fram och lägga till. Snarare handlar det om att byta perspektiv på den historiska berättelsen.

Den historiska berättelsen kan betraktas som en specifik genre, där föreställningen finns om en kausalitet där olika händelser driver fram varandra. Berättelsen är linjär och byggs i stort sett alltid upp från ett "då" som genom dessa kausala samband landar i ett "nu". "Dået" skapar "nuet". Just detta moderna historiemedvetandets linjära utvecklingstanke ifrågasätts i allt högre grad av genus- och queerforskare.¹¹ Krononormativitet och queer temporalitet är i detta sammanhang centrala begrepp.¹² När det gäller samtliga berättelser har det alltså gjorts ett urval, där vissa människor, platser och händelser inte finns eller tycks sakna betydelse. För det är så det går till att skriva historia, *man* väljer ut något, ringar in det och utelämnar något annat. Att göra anspråk på att ge en hel bild av historien ter sig som ett omöjligt företag. Det förgångna är alltför komplext, mångtydigt och oräkneligt. En historisk berättelse utan urval, gjord på normer och tolkningar, finns helt enkelt inte.¹³

Historia blir utifrån detta betraktelsesätt en social konstruktion, och utgör utifrån detta perspektiv resultatet av olika diskursiva bestämningar som konstrueras över tid och i olika sammanhang. Urvalet får dock konsekvenser. Att ringa in något och göra det normalt eller typiskt, innebär också att det uteslutna per definition blir anomalin, det otypiska eller onormala, genom att det i de villkor som gäller för utsagornas uppkomst alltid finns uteslutningar och gränser som "inringar och sluter grupper för samexistens samt hindrar andra former av användning".¹⁴ Det skapar villkor för vad som krävs för att hamna "innanför" och blir därför måttstockar för det som betraktas som "normalt" respektive "icke-normalt".¹⁵

Dessa "sanningar" kan ses som utsägelshandlingar och omsätts i olika formuleringar, där det förstnämnda lite förenklat kan sägas beteckna de sanningar som finns inbäddade i vårt tänkande och det andra hur de blir till handlingar och tar sig uttryck på olika sätt, både immateriellt och materiellt.¹⁶ Det handlar om makt, men inte vem

som sitter på en position där denna har möjlighet att direkt påverka andra människors liv, utan om de inbäddade självklarheter som finns i de sanningar som skapas över tid genom social interaktion.¹⁷ Därmed blir makten också osynlig och opersonlig, den manifesteras genom olika asymmetriska relationer som ger sig till känna i förhållningssätt, formuleringar och utsagor, och syns egentligen först när det uppstår ett motstånd.¹⁸

Normkritik handlar i mångt och mycket om att frilägga och ifrågasätta dessa sanningar, om att formulera ett motstånd i form av alternativa berättelser, men också genom att frilägga den sanningsskapande processen. Det handlar om att se på vilket sätt den historiska berättelsen formulerats och i vems intresse. Det handlar om att skapa nya perspektiv på vad som har varit viktigt på en plats, om de processer och människor som på olika sätt varit delaktiga men som av olika anledningar inte setts som viktiga eller representativa. Det handlar också om att skapa alternativa sätt att se på vad historia egentligen är. Michel Foucaults teorier om att makten ligger i själva vetandet, i de socialt och historiskt konstruerade sanningarna, utgör också en viktig utgångspunkt för en normkritisk metod¹⁹ och utifrån detta perspektiv blir historia en berättelse som både innesluter och utesluter, samt utgör en helhet som formulerar vad som är typiskt, sant och riktigt för en specifik tid. Utifrån ett normkritiskt perspektiv vill vi därför se staden Helsingborg som ett exempel på hur olika urval mejslar fram bilden av vad som är typiskt för en plats, och vilka invånare som anses vara representativa i denna process.

Att bruka Helsingborgs historia

Det är i alldeles särskild grad de enskilda männens förtjänst att de förutsättningar naturen givit staden blivit utnyttjade, ... och den epok som omfattar den De Geerska kommunalförfattningens första halvsekel har icke utan skäl fått sina kapitelrubriker: först ”Tornhjelms Hälsingborg” och sedan ”konsulernas Hälsingborg”.²⁰

Friedrich Nietzsche menade att historieskrivningen alltid utgör ett handlande i nuet och att kunskap om det förflutna är intimt förknippat med ett brukande av det samma.²¹ Snarare än att se den historiska

berättelsen som ett avtryck av det förflutna går det alltså att se historiska berättelser som ett ”aktivt urval av minnen, traditioner och associationer ur historien som har betydelse för samtiden”.²² Historia är något som brukas snarare än återberättas, detta utifrån olika perspektiv och behov. Historikern Peter Aronsson intresserar sig för dessa urval, men också för vem som anser sig ha rätt att bruka historien.²³ Historiebruket kan ske av flera olika anledningar, exempelvis utifrån ett vetenskapligt historiebruk (traditionell akademisk forskning och granskning av historiska källor), ett existentiellt bruk (människors behov av förankring och mening), ett moraliskt bruk (att lyfta fram det glömda och gömda, dekonstruera falsifierad historia), ett ideologiskt historiebruk (att konstruera idealbilder) och icke-bruk av historia (avstå från historiskt perspektiv av olika anledningar)²⁴ men också ett kulturellt bruk och ett ekonomiskt bruk.²⁵ Föreställningar om det förflutna skapas utifrån nutida behov och utgör en föränderlig konstruktion, både ”a source and a repercussion of social conflict”.²⁶

Hur ser då historien om Helsingborg ut idag, i slutet av 2000-talet? Söker man information som förklarar hur Helsingborg blivit Helsingborg och vad som präglat historien så utgör de nämnda konsulerna en viktig del av många av de mest lättillgängliga berättelserna om Helsingborgs historia. Citatet ovan, som är hämtat ur Karl Hjalmar Lundgrens *Konsul N. Persson* från 1919 utgör ett ganska typiskt exempel på denna berättelse även idag, en historia om Helsingborgs starka män som danat och präglat staden, inte sällan skrivna av andra män. Boken handlar inte bara om Karl Hjalmar Lundgrens syn på hur staden gått framåt, utan också om när han menade att utvecklingen gick *mest* framåt, och under vilken ledning:

Staden gick ju också ansenligt framåt under hans ledning (Tornhjelms), men dess mest lysande skede inföll dock när det blev ”konsulerna” som bestämde takten.²⁷

Idag kan detta betraktas som ett vedertaget sätt att presentera Helsingborg. På Wikipedia förklaras att ”konsulernas stad” är ett epitet som Helsingborg fick sedan staden i slutet av 1800-talet styrdes av sina konsulerna.²⁸ Berättelsen återkommer i ett flertal informationsskällor. På en webbplats riktad till skolungdomar, skapad av Centrum för näringslivshistoria, berättas att ”Helsingborg har beståtts

med det stoltaste epitet som har förärats någon svensk stad, nämligen 'Konsulernas stad'. Staden har nämligen präglats av internationellt engagerade affärsmän som utnämnts till konsuler för andra länder".²⁹ Det är oklart vem som förärat staden epitetet och varför detta skulle generera särskild stolthet, men liknande berättelser återkommer i många olika förklaringar om vad Helsingborg är, en stad med starka och inflytelserika, (manliga) entreprenörer som med initiativrikedom och kraft byggt upp staden. Många av de idag mest framträdande berättelserna om Helsingborgs historia baseras framför allt på perioden kring sekelskiftet 1900 och det är Helsingborgs framgångssaga som står i centrum. Då var staden en av Sveriges snabbast växande städer, och det framväxande borgerskapet skapade med sina många nybyggen en ny fasad mot sundet. Bostadsområden för mer bemedlade växte fram på norr medan industrier och arbetarbostäder byggdes på sandmarker i söder. Rederier, fabriker, handelsimperium och deras entreprenörer lyfts fram ur en mängd av människor, händelser och förlopp.³⁰ Det är alltså en period i stadens förflutna där staden, enligt den som berättar, varit särskilt framgångsrik jämfört med andra perioder, men också jämfört med andra städer. När städer ska lyfta fram sin historia handlar det inte sällan om att framställa platsen som attraktiv. Idag befinner sig platser i stark konkurrens, och en plats image används medvetet för att skapa en position i en regional och global kapplöpning.³¹ Begreppet place marketing (platsmarknadsföring) har kommit att bli ett paraplybegrepp som innefattar sådant som imagebygge, varumärkesbyggande/branding, samt platsutveckling/platsförändring och där målgrupperna utgörs av näringsliv, turister/besökare och invånare. Under inflytande av attraktivitetsteorier från exempelvis Philip Kotler och Richard Florida har föreställningen om hur städer blir attraktiva i sig blivit en diskurs som knappast går att bortse från och som också omsätts i olika strategier och visioner.³² Etnologen Lotten Gustafsson³³ har diskuterat hur städer som Talinn och Visby kopplas samman med en medeltida framgångssaga som får representera städerna. Ett liknande resonemang kan användas i Helsingborg – dock med andra förtecken.

Det är framför allt det burgna borgerskapets män som förestår det förflutna i de flesta av Helsingborgs historieskrivningar, och

berättelsen om det dätida Helsingborg förläggs till en tid då staden befann sig i en kraftig expansion. Ibland finns också medeltidens Helsingborg med i stadens officiella historieskrivning, men denna period brukas mer utifrån vad som skulle kunna betecknas som ett slags kulturellt eller kanske existentiellt bruk, och har inte heller samma starka slagkraft. Kanske beror detta på att Helsingborg idag satsar mycket på näringslivet, och i detta sammanhang ter sig de potentiella konsulerna mer attraktiva än medeltida kungar och herremän. Gustafsson pekar på hur berättelserna om Tallin och Visby framstår som "närmast övertydliga illustrationer av förhoppningar om framtiden".³⁴ På samma sätt kan berättelsen om de framgångsrika konsulerna placeras i en kontext som mer handlar om vad Helsingborg vill vara i framtiden, än i ett försök att i första hand ge en sann bild av stadens historia.

Helsingborg har ambitioner att framställa sig som en entreprenörstad, där exempelvis den nytilträdde näringslivsdirektören år 2013 beskrivs med rubriken "Entreprenörskap är en stor del av mitt liv" i *Helsingborgs Dagblad*, och liknande ambitioner kan spåras i den vision som ska vägleda Helsingborg in i framtiden, Vision 2035.³⁵ I visionsprogrammet framställs Helsingborg som *staden för dig som vill något*, och på försättsbladet lyfts den olikhet som helsingborgarna anses ha i form av "olika historia", "olika liv" och "olika önskemål" fram, och likheten i det att alla helsingborgare delar samma framtid som ska rymmas inom samma vision.³⁶ Nyckelorden i denna vision är förutom att vilja något, en "skapande stad" (hos oss finns idéer, talanger och förebilder, vi har den bästa skolan för varje barn och det bästa klimatet för entreprenörer, här finns samverkan mellan forskning, näringsliv, kultur och skola, här finns ett kreativt centrum med universitetet som motor), och en "pulserande stad" (här uppstår möten, här finns pulserande stadsliv, aktivt idrotts- och föreningsliv, och internationellt uppmärksammat kultur, här finns samspel och mångfald, Helsingborg är det naturliga valet för kreativitet, affärer och turism). Vidare är Helsingborg 2035 en "gemensam stad" (här finns gemenskap, jämlikhet och tolerans, vi har inflytande och tar ett gemensamt ansvar för vår stad, här finns stolthet, trygghet och samhörighet, i Helsingborg finns det goda livet), en "global stad" (vi är navet i norra Öresundsregionen, här finns god kollektivtrafik, höghastighetsbana och en fast

förbindelse till Helsingör, ett modernt liv, ett globalt perspektiv, Helsingborg är ett föredöme för andra städer), och – slutligen – en ”balanserad stad” (allt görs med social, miljömässig och ekonomisk hållbarhet, här är det enkelt att göra kloka val).³⁷

I visionen om det framtida Helsingborg finns få kopplingar till stadens historia, och Helsingborg 2035 kännetecknas snarare av ett slags icke-bruk av stadens historia. Den enda återkopplingen handlar om konsulerna:

Helsingborg har en stark historia, där konsulter för snart 200 år sedan förvandlade Helsingborg från en småstad till en storstad. Flera unga entreprenörer har tagit vara på möjligheterna i omvärlden och skapat nya idéer och verksamheter som sätter dem själva och Helsingborg på världskartan. Det handlar om allt från mobillösningar för kinesiska banker, skraddarsydda skjortor på nätet till helt nya förpackningsmaterial som på sikt kan bli världsledande. Det är alltså dags att brygga över från dåtid till nutid. Att låta andan från de gamla entreprenörerna leva kvar hos de nya.³⁸

Vad är egentligen en stark, respektive svag historia? Handlar det om platsen eller dess människor? Detta exempel sätter fokus på en framgångsdiskurs och ett politiskt bruk av historia som också blivit vanligt när städers och nationers historia brukas både av politiska och ekonomiska skäl. Det finns många exempel på hur platsers historia skrivs om beroende på vilka politiska intressen som är rådande, och detta sammanfaller ibland med ett ekonomiskt bruk då också ett dramatiskt politiskt förflutet visat sig mycket säljbart.³⁹ Att lyfta fram konsulerna som de enda representanterna för Helsingborgs historia i ett visionsdokument som annars kännetecknas av ett i det närmaste icke-bruk av historia, visar på vad som anses säljbart till potentiella investerare och nya invånare. Det visar också på ett internt både ideologiskt och politiskt bruk av historien då detta indirekt talar om för helsingborgarna hur den ideala, framtida helsingborgaren ser ut – den kreativa och nyskapande företagaren.

De urval, inneslutningar och uteslutningar som skapar en historisk berättelse, riskerar också, trots att de skapas, brukas och aktiveras

utifrån olika behov i olika tider, att befästas och ses som representativa för en plats även i längre perspektiv. De blir så tätt sammanlänkande med platsen att de blir en tydlig del av platsens image utåt, men de får också betydelse inåt, då de får en identitetsskapande funktion för invånarna.⁴⁰ Det är helt enkelt genom denna historiska berättelse invånarna känner sin plats. Det är svårt att prata om staden Helsingborg och dess historia på något annat sätt, även om man vill. Vissa beståndsdelar träder fram och kommer att representera och bli dominerande för hela platsen, en master narrative.

Helsingborg som kollektivt minne och master narrative

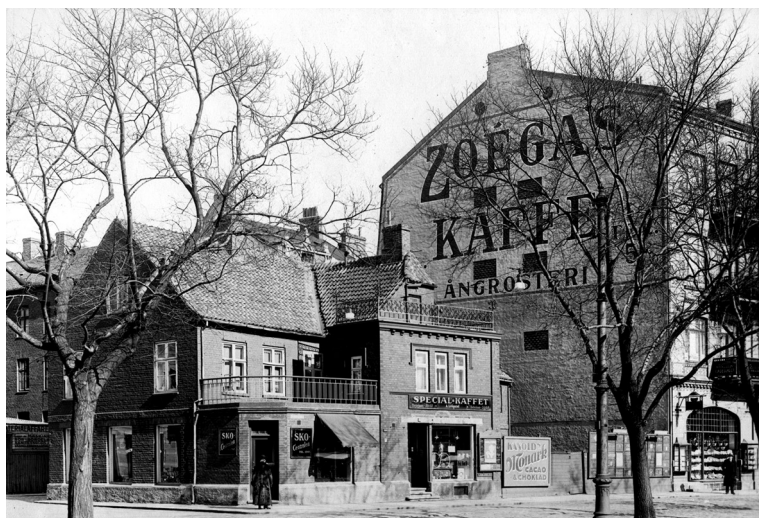
Begreppet master narrative kan beskrivas som ett slags metaberättelse, en dominerande berättelse eller ett slags kollektivt minne, "which refers to the discourses, texts and artefacts that shape how we conceptualize and imagine a historical moment or a body of knowledge".⁴¹ En master narrative kan bygga på flera olika diskursiva element, där olika typer av historiebruk aktiverats. Den skapas utifrån intertextuella samband, där berättelser över tid bygger vidare på andra, tidigare vedertagna, berättelser och föreställningar om hur platsen är beskaffad och vem och vad som ska representera den. Människor, platser och miljöer kategoriseras och förses med olika betydelser, där det som anses vara obetydligt ofta utelämnas eller hamnar i en underordnad position. En master narrative är också en process där personer med tolkningsföreträde fått större möjlighet att påverka berättelsen. Amerikansk forskning visar exempelvis hur en vit majoritetsgrupp byggt upp berättelsen om USA:s utveckling som i första hand en historia om vit överhöghet och makt.⁴²

I den nationella berättelsen om USA lyfts vissa fält fram som särskilt betydelsebärande i utvecklingen av landet, och eftersom personer som definierades som "färgade" inte fick tillträde till dessa fält så har de också exkluderats ur historieskrivningen.⁴³ Det riktas kritik mot de berättelser som ligger till grund för historieskrivningen, men också att den normativa exklusionen i sig inte problematiseras i tillräckligt hög grad. Eftersom hela den historiska förståelsen är uppbyggd kring en normativt färgad struktur, så räcker det inte med att "lägga till" rasifierade amerikaners historia. Det krävs att hela historieskrivningen problematiseras. Detsamma kan sägas gälla för

svenska förhållanden, dock med något annorlunda innehåll. Exempelvis har "kvinnohistoria" i Sverige setts som en specifik form av historieskrivning. Det har blivit något som syftar till att lägga till kvinnors historia i en redan befintlig "master narrative" om Sverige. Inte heller ingår det alltid i historieundervisningen i Skåne, att Skåne faktiskt var danskt fram till freden i Roskilde 1658.

Eftersom Helsingborgs master narrative med historiska anspråk i stort bygger på sekelskiftet 1900 och stadens industrialisering, är det lätt att dra slutsatsen att stadens master narrativ sett ut så här sedan dess. Det skulle i sådana fall ytterligare kunna stärka dess position som kollektivt minne. Omkring sekelskiftet spelade det medeltida Helsingborg stor roll i stadens master narrative, samtidigt som konsulerna kom att bli mer och mer tongivande i berättelsen. Men under efterkrigstiden och in på 1970-talet ser vi delvis en annan berättelse om Helsingborg och ett annat fokus i tidens master narrative. 1950-talets framgångssaga handlade mer om modernistisk stadsförnyelse och allt den hade att erbjuda helsingborgarna.⁴⁴ Koncentrationen kring sekelskiftet 1900 i dagens kollektiva historieminne i Helsingborg är alltså snarare präglad av nutida Helsingborgs behov, självbild och visioner om framtiden. Varje tid skapar sin egen master narrative. Det gemensamma draget tycks dock vara *framgång*, och just diskursen om städers framgång utgör kanske den egentliga röda tråden i både Helsingborgs och andra städers historieskrivning. Detta kan kopplas till maktbegreppet på så sätt att berättelsen om framgång är den totalt dominerande, vilken har skapat en diskurs om att det endast är det framgångsrika som skapar en plats.

Det skapas hela tiden motbilder till det kollektiva minnet eller till Helsingborgs master narrative, men de får sällan en representativ funktion. Kulturinstitutioner, föreningar liksom universitet och högskolor skapar och förmedlar andra eller åtminstone fler berättelser. Svårigheten tycks ligga i att få ta plats i stadens master narrative. Som resultat står de ofta vid sidan av som kuriosa, som konkurrens eller som nostalgi. En del "motbilder" har däremot sin givna plats i det kollektiva minnet. Dels för att de passar i mallen men också för att de bekräftar normen och på så sätt legitimerar de urvalsprocesser som ligger till grund för den. I legitimerandet av identiteten om Helsingborg som staden för den som vill något, som staden

Zoegas kafferosteri, Drottninggatan 30, Helsingborg. 1920-tal.
Foto: Carl Bagge. Helsingborgs museer.

som entreprenörernas hemvist, har berättelsen om Carlos Zoegas företagsamhet berättats. Carlos Zoega lyfts ofta fram som den invandrande näringsidkaren som med sin kaffeverksamhet gjorde sig stora framgångar i Helsingborg i slutet av 1800-talet, trots att Carlos föddes som Carl Zoega på en gård utanför Landskrona.⁴⁵ I ett samhälle där allt fler har utländskt påbrå och där det finns visioner om delaktighet och mångfald, finns det behov av att visa att även invandrande entreprenörer varit framgångsrika i Helsingborg. Men det är fortfarande samma diskurs om framgång som utgör grund för berättelsen. Det är också denna framgångsdiskurs som gör det möjligt för Carlos Zoegas fru, Maria Zoega, att skrivas in i historien. Det var i själva verket hon som spelade störst roll i företagets helsingborgshistoria.

Olika aktörer – samma berättelser

En strategi som ofta återkommer är således att använda mallen som stadens master narrative sätter, för att skriva in andra människor, platser och händelser. I en master narrative som den i Helsingborg, som kräver aktiva män med framgång, pressas även andra aktiva personer

som till exempel kvinnor med framgång in efter kriterierna inflytelse, framgång, genomslag, vikt, makt eller styrka. Mallen eller rastret gör det svårt att se andra variabler för att ta plats i historien. Svårigheter i att aktivt ta fram ”nya” historier förhindrar inkluderingen av andra i det kollektiva minnet. Det blir tydligt i föreläsningsserier om starcka och framgångsrika kvinnor eller i stadsvandringar om kvinnor där högrestånds och borgerskapets kvinnor dominerar i det att de utbildat sig, drivit företag eller gjort något som gör dem passande att berätta om utifrån en värdering av framgång, vikt, styrka eller makt.⁴⁶ Efter högrestånds och borgerskapets män, som finns i officiella dokument, skrivit dagböcker, brev, memoarer och blivit omskrivna av andra, är källäget för kvinnor ur dessa grupper av människor bäst. Många av de kvinnor som utbildat sig återfinns också i officiella dokument; de har varit engagerade i stadens begivenheter, skrivit dagböcker, brev och kanske till och med skrivit sina egna memoarer.⁴⁷

Insikten om att historia skapas och att historia inte är det samma som förfluten tid utan baseras på urval som gjorts med vissa värderingar som grund, är inte heller allmän kunskap. Många som reproducerar stadens master narrative gör så för att de har svårt att se att det kan finnas något alternativ till den. Vad som finns lättillgängligt som master narrative gör det svårt att ibland överhuvudtaget se andra alternativ. Helsingborgs master narrative reproduceras då i allt fler sammanhang, till exempel i skolundervisning och nya visionsdokument.⁴⁸

Att konstruera Helsingborgs historia på detta sätt skapar vissa följder, exempelvis att invånarna placeras in i en mer eller mindre formell hierarki där vissa tycks sakna eller ha underordnad betydelse, trots att de uppenbart levt och verkat i staden. Berättelsen om Helsingborgs entreprenörskap kan skapa möjligheter att positionera sig, men det finns en uppenbar risk att de som inte tillskrivs eller vill ingå i denna kategori kan känna ett visst främlingskap, eller i värsta fall utanförskap. De historiska berättelserna med konsulerna i fokus riskerar att legitimera en social hierarki och i dess värsta scenario kan också denna historiesyn till och med legitimera en uteslutning av specifika grupper och individer i olika sociala och politiska sammanhang.

Det är också en berättelse som envist hänger fast vid konsulerna och entreprenörerna och som kan bli svår att förena med den vision Helsingborg nu vill stå för – en vision som ska inkludera alla invånare

och ge ett uttryck för den mångfald som finns i staden. Måhända skulle berättelsen kunna stötta en stad i dennes vurm för entreprenörskapet. Men det bygger i sådana fall på ett upphöjande av ett entreprenörskap som drog fördelar av andra människors brist på möjligheter, ojämlika könsstrukturer och av ett odemokratiskt samhälle i stort. Helsingborgs kollektiva historieskrivning står i det perspektivet för en krock och riskerar att genom historien exkludera människor de vill inkludera.

En annan konsekvens är att synen på makt upprätthålls och bekräftas, där det betydelsefulla bara kläs i termer av positioner och direkt påverkan. Den traditionella bilden av makt, att makt handlar om att ha en position eller en möjlighet att direkt påverka,⁴⁹ har blivit ett hinder för en mer nyanserad historieskrivning. Den har starkt bidragit till att skapa en begränsad föreställning om vad som varit viktigt i historien, och vilka invånare som varit viktiga i staden Helsingborg. Detta får också följder när nya visioner för framtiden skapas.

Avslutning

It follows, therefore, that pasts, heritages and identities should be considered as plurals. Not only does heritage have multiple (and simultaneous) uses but also the growing cultural and social diversity raise issues as to how this heterogeneity should be reflected in heritage selection, interpretation and management. Thus many pasts become transformed through many heritages into many identities, only some of which are associated with place, which may support, coexist with or conflict with each other.⁵⁰

I denna artikels inledning problematiserade vi processerna bakom de urval som görs när historiska berättelser om städer skapas, och vilka konsekvenser de genererar för staden och dess invånare. Utifrån ett diskurskritiskt och normkritiskt perspektiv och med staden Helsingborg som exempel har vi sökt visa hur detta kan gå till i praktiken och vilka konsekvenser det kan skapa. Helsingborgs historia utgör knappast ett oproblematiserat avtryck av det förflutna. Staden har en master narrative som lyfter fram vissa perspektiv och personer och osynliggör andra, och historiebruket sker utifrån

många olika behov. Vi har också identifierat det politiska bruket som viktigt i en tid där entreprenörskapet blivit synonymt med utveckling och välstånd, till skillnad mot 1960-talets Helsingborg där historiebruket handlar om folkbildning, men där ett icke-bruk kunde ha tjänstgjort som ett redskap att legitimera modernismen.

Helsingborg är knappast ett unikt exempel på detta. Trots att vi ofta hävdar att platser är unika finns en förvånansvärd likriktning i berättelsefloran kring platser. Likartade miljöer lyfts fram och i de flesta fall är det "elitens" platser och personer som synliggörs i historieskrivningen. Inte sällan blir platsens historia en berättelse om män med makt och där den bärande tanken är att dåtiden präglades av någon stabilt, enhetligt och homogent – trots att mycket pekar på att det var precis tvärtom.

Det går naturligtvis att hävda att lösningen på detta problem, oavsett om man talar om staden Helsingborg eller andra städer, handlar om att öka representationen av nya grupper i historieskrivningen: att lyfta fram kvinnornas historia, att öka representationen av dem som har sina rötter i ett annat land, att fokusera på andra åldersgrupper och så vidare. Det finns många sådana satsningar som fungerar utmärkt, exempelvis har Skarhults slott under de senaste åren på ett förtjänstfullt sätt lyft fram den dolda kvinnomakten och i Helsingborg pågår ett intressant projekt i form av "kvinnokarta Helsingborg", där Medborgarskolan bedriver studiecirklar i syfte att lyfta fram kvinnor på Helsingborgs karta.⁵¹

Utifrån ett diskurskritiskt perspektiv menar vi dock att normkritisk historia i förlängningen måste handla om att tänka kring historia på ett annat sätt, att skapa ett perspektivbyte, där vi ställer oss frågan vad som egentligen är viktigt i processer med att skapa, förändra och upprätthålla samhället i stort och platser i synnerhet. Trots att aktörer idag ofta talar om att lyfta in de osynliggjorda grupperna och individerna, ifrågasätter vi sällan grundproblemet – uppfattningen att historia och platser skapas enbart utifrån ett ovanifrånperspektiv, utifrån de människor som sitter på maktpositioner eller på andra sätt har omedelbara möjligheter att på ett tydligt sätt påverka utvecklingen.⁵²

Vi vill ifrågasätta den normen och vi är tveksamma till att exempelvis kvinnor, personer med så kallad "invandrarbakgrund", barn

eller åldringar ofta tillskrivs betydelse endast när de lever upp till en norm som säger att allt viktigt på en plats skapas av de som sitter i toppen på samhällspyramiden. Måste man ha en position för att påverka eller bidra till en plats och dess betydelse? Svaret på denna fråga är tveklöst nej, det finns gott om exempel på att stora förändringar av en plats som skapats som ett resultat av flera små och till synes obetydliga initiativ, och det finns många händelser som skapats som ett resultat av att någon i ögonblickets ingivelse bara råkat göra något och satt något i rullning. Vem "äger" då resultatet av processer som skapas genom att många olika människor kliver ut och in i ett händelseförlopp?

Utifrån detta perspektiv blir fixeringen i de historiska berättelserna vid enskilda grupper och personer snarare ett hinder än en möjlighet. Därför borde stadens processer vara i fokus när vi skriver platsers historia snarare än olika individer, grupper och positioner. Utifrån detta perspektiv blir exempelvis inte kvinnorna och vad de gör det omedelbart intressanta, utan hur de ingår i olika processer på platser. Det finns knappast någon som verkar i ett vakuum, och med fokus på hur olika människor ingår i processer fångar man lättare upp dynamiken mellan individer och grupper, mellan platser och händelser. Om vi återvänder till den inledande diskussionen kring plats, så framstår platser som dynamiska fält som skapas genom relationer mellan ett nästan oräkneligt antal människor och händelser. Mellan konflikter och överenskommelser. Mellan det exceptionella och det vardagsmässiga.

Att skapa en mer mångfacetterad historia handlar således om att tillerkänna även det till synes obetydliga en betydelse för staden, att inte bara lägga till de till synes obetydliga för att "de ska få vara med", utan att på allvar fundera på vad dessa bidrag faktiskt har betytt för staden, och hur detta också skulle kunna återspeglas i de berättelser vi skapar om den. Först då framträder staden som det sant dynamiska fält som den är, först då framträder det specifika unikum som utgjort just den dynamik som skapat just denna plats. Och då får vi ju faktiskt – kanske lite paradoxalt – också något mer intressant och unikt att marknadsföra.

Noter

1. Elisabeth Högdahl, f 1962, fil dr i etnologi, lektor vid Institutionen för Service management, Lunds universitet. Hon disputerade 2003 med *Göra gata. Om kryphål och gränser på Möllevången och i Kapstaden*. Forskar kring plats- och mångfaldsfrågor, och hon fick Lunds studentkårers pedagogiska pris 2016. I projektet *Normkritiska perspektiv på lokalhistoria* arbetade hon tillsammans med Anja Petersen.
2. Anja Petersen, f 1971, är fil. dr. i etnologi och antikvarie vid Kulturmagasinet i Helsingborg samt pedagog på Dunkers kulturhus. Hon disputerade 2007 med avhandlingen *På visit i verkligheten. Fotografi och kön i slutet av 1800-talet*. Tillsammans med Elisabeth Högdahl arbetade hon med forskningsprojektet *Normkritiska perspektiv på lokalhistoria* (finansierat av Plattformen i Helsingborg). Artikeln är en del av det projektet.
3. *Helsingborgs Dagblad* 2012-08-24.
4. *Helsingborgs Dagblad* 2012-08-24.
5. <https://helsingborg.se/uppleva-och-gora/friluftsliv-och-motion/vandring-sleder/historiska-stadsvandringar/>, läst 2017-11-27.
6. Jfr t ex Werner, Karla, *Staden som livsrum*. Stockholm, Statens rum för byggnadsforskning 1991, Vertovec, Steven & Cohen, Robin, *Conceiving Cosmopolitanism*. Oxford, 2002.
7. de Certeau, Michel, *The Practice of Everyday Life*. Los Angeles, 1984, s 108.
8. Jfr t ex de Certeau, 1984, Cresswell, Tim, *Place. A short introduction*. Oxford, 2004, Feld, Steven & Basso, Keith H, *Senses of Place*. Santa Fe, 1996, Högdahl, Elisabeth, *Göra gata. Om gränser och kryphål på Möllevången och i Kapstaden*. Hedemora, 2003, Lynch, Kevin, *The Image of the City*. Cambridge, 1960, Massey, Doreen, Allen, John & Pile, Steve, *City worlds*. London, 1999.
9. Jfr Ashworth, G J & Graham, Brian, *Sense of Place: Senses of Time*. Aldershot, 2005, Ashworth G J & Tunbridge, J E, *The Tourist-Historic City. Retrospect and Prospect of Managing the Heritage city*. Oxford, 2000.
10. Jfr Eskilsson, Lena & Högdahl, Elisabeth, "Cultural Heritage across Borders? – Framing and Challenging the Snapphane Story in Southern Sweden". I: *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 9:1, 2007, s 65-80, Ek, Richard & Hultman, Johan, *Plats som produkt*. Lund, 2007, Hall, Michael C, Müller, Dieter & Saarinen, Jarkko, *Nordic Tourism. Issues and Cases*. Bristol, 2009.
11. Huss, Markus, Manns, Ulla & Ruin, Hans, *Tid, Minne, representation. Slutrapport från ett forskningsprogram*, Göteborg, (RJ:s skriftserie: 13), 2016, s 27ff.

12. Halberstam, Judith: *In a queer time and place. Transgender bodies, subcultural lives*, New York, 2005, s. 6.
13. Aronsson, Peter, *Historiebruk*. Lund, 2004, s 57ff.
14. Foucault, Michel, *Vetandets arkeologi*, Lund, 2002, s 137.
15. Foucault, Michel, *Diskursens ordning*, Stehag, 1993, s 26.
16. Foucault 2002, s 135ff.
17. Foucault, Michel, *Övervakning och straff*, Lund, 1998, s 36.
18. Foucault 1998, s 36.
19. Jfr Foucault 2002.
20. Lundgren, Karl Hjalmar, *Konsul N. Persson*, Helsingborg, 1919, s 83.
21. Huss, Manns, Ruin, 2016.
22. Grundberg, Jonas, *Kulturarv, turism och regional utveckling*, Östersund, 2002, s 13.
23. Aronsson, 2004, s14ff.
24. Karlsson, Klas-Göran, *Historia som vapen. Historiebruk och Sovjetunionens upplösning 1892-1995*, Stockholm, 1999, s 58ff.
25. Ashworth & Graham, 2005, s 7ff.
26. Ashworth, G J, Graham, Brian & Tunbridge, J E, *Pluralising Pasts. Heritage, Identity and Place in Multicultural Societies*, London, 2007, s 3.
27. Lundgren 1919, s 84.
28. https://sv.wikipedia.org/wiki/Helsingborgs_historia, läst 2017-08-31.
29. <http://www.foretagskallan.se/foretagskallan-nyheter/lektionsmaterial/helsingborg-konsulernas-stad/>, läst 2017-08-31.
30. *Helsingborgs Dagblad* 2012-08-24.
31. Jfr Ek och Hultman 2007, s 28.
32. Kotler, Philip, Haider, Donald H & Rein, Irving, *Marketing Places. Attraction Investments, Industry, and Tourism to Cities, States and Nations*, New York, 1993, Florida, Richard, *Den kreativa klassens framväxt*, Göteborg, Daidalos, 2001, Florida, Richard, *The Flight of the Creative Class. The New Global Competition för Talent*, New York, 2005, Florida, Richard, *Who's Your City? How the Creative Economy is Making Where to Live the Most Important Decision of Your Life*, New York, 2008.
33. Gustafsson, Lotten, "Medeltidskartor och minnespolitik", Eriksen, Anne, Garnert, Jan & Selberg, Torunn (red), *Historien in på livet. Diskussioner om kulturarv och minnespolitik*, Lund, 2002.
34. Gustafsson 2002, s 43.

35. *Helsingborgs Dagblad*, 2013-11-20, <https://helsingborg2035.se/vision-2035/varfor-en-vision/> läst 2017-07-13.
36. https://helsingborg.se/wp-content/uploads/2015/12/guide_till_hbg2035_sv_dec2015.pdf, läst 2017-11-21.
37. <https://helsingborg2035.se/vision-2035/>
38. <https://trendomvarld.helsingborg.se/trend-och-omvarldsanalys-2/helsingborg-2035-2/stadens-sju-forflyttningsomraden-2/fordjupade-forflyttningsomraden/>, läst 2017-11-21.
39. Jfr t ex Hobsbawn, Eric & Ranger, Terence, *The invention of tradition*, Cambridge, 1983, Light, Duncan, Facing the future. Tourism and identity-building in post-socialist Romania, *Political Geography* 2001 20(8), 2001, s 1053-1074.
40. Aronsson, 2004.
41. Brown, Anthony L & Au, Wayne, Race, Memory, and Master narratives: A Critical Essay on U.S. Curriculum History, *Curriculum Inquiry*, 44:3, 2005, s 358-389, s 362.
42. Brown & Au 2015, s 361.
43. Brown & Au 2015, s 366.
44. Jfr t ex *Hälsingborg staden vid sundet*, värnummer 1959, *Hälsingborg – staden vid sundet* höstnummer 1960, *Hälsingborg – staden vid sundet*, höstnumret 1961, *Hälsingborg – staden vid sundet*, höstnummer 1963.
45. Katzeff, Adam & Järtelius, Arne, *Då & nu*. Helsingborg, 2003
46. <http://www.medborgarskolan.se/nyheter/nyheter/kvinnokarta-helsingborg-ett-projekt-som-engagerar/>, läst 2017-11-21.
47. Henning, Martha P:son, *Ett händelserikt liv*. Hälsingborg, 1962.
48. <https://hardochkideborn.wordpress.com/2016/02/22/lokalhistoria-med-stadsvandring-i-konsulernas-fotspar-helsingborg/>, läst 2017-11-27
49. Dahl, Robert, *Who governs?* New Haven, 2005.
50. Ashworth, Graham, Tunbridge 2007, s 45.
51. <http://www.skarhult.se/8/utställningarna/den-dolda-kvinnomakten>, läst 2017-11-21, <http://www.medborgarskolan.se/nyheter/nyheter/kvinnokarta-helsingborg-ett-projekt-som-engagerar/>, läst 2017-11-21.
52. Jfr Jönsson, Lars-Eric (red.), *Politiska projekt, osäkra kulturarv. Kampanjer och förhandlingar i det sena 1900-talets Sverige och Europa*, Lund, 2017.

Referenser

- Aronsson, Peter, *Historiebruk*, Lund, 2004.
- Ashworth, G J & Graham, Brian, *Sense of Place: Senses of Time*, Aldershot, 2005.
- Ashworth G J & Tunbridge, J E, *The Tourist-Historic City. Retrospect and Prospect of Managing the Heritage cit.*, Oxford, 2000.
- Ashworth, G J, Graham, Brian & Tunbridge, J E, *Pluralising Pasts. Heritage, Identity and Place in Multicultural Societies*, London, 2007.
- Brown, Anthony L & Au, Wayne, Race, Memory, and Master Narratives: A Critical Essay on U.S, Curriculum History, *Curriculum Inquiry*, 44:3, 2005, s 358-389.
- de Certeau, Michel, *The Practice of Everyday Life*, Los Angeles, 1984.
- Cresswell, Tim, *Place. A short introduction*, Oxford, 2004.
- Dahl, Robert, *Who governs?* New Haven, 2005.
- Ek, Richard & Hultman, Johan (red), *Plats som produkt*, Lund, 2007.
- Eskilsson, Lena & Högdahl, Elisabeth, Cultural Heritage across Borders? – Framing and Challenging the Snapphane Story in Southern Sweden, *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 9:1, 2007, s 65-80.
- Espersson, Malin & Högdahl, Elisabeth, Vårt behov av kategorier. I *MiHngel*, nr 4, 2011.
- Feld, Steven & Basso, Keith H, *Senses of Place*, Santa Fe, 1996.
- Florida, Richard, *Den kreativa klassens framväxt*, Göteborg, 2001.
- Florida, Richard, *The Flight of the Creative Class. The New Global Competition for Talent*, New York, 2005.
- Florida, Richard, *Who's Your City? How the Creative Economy is Making Where to Live the Most Important Decision of Your Life*, New York, 2008.
- Foucault, Michel, *Diskursens ordning*, Stehag, 1993.
- Foucault, Michel, *Övervakning och straff*, Lund, 1998.
- Foucault, Michel, *Vetandets arkeologi*, Lund, 2002.
- Grundberg, Jonas, *Kulturarv, turism och regional utveckling*, Östersund, 2002.
- Gustafsson, Lotten, Medeltidskartor och minnespolitik, Eriksen, Anne, Garnert, Jan & Selberg, Torunn (red), *Historien in på livet. Diskussioner om kulturarv och minnespolitik*, Lund, 2002.
- Halberstam, Judith: *In a queer time and place. Transgender bodies, subcultural lives*, New York, 2005, s. 6.
- Hall, Michael C, Müller, Dieter & Saarinen, Jarkko, *Nordic Tourism. Issues and Cases*, Bristol, 2009.
- Helsingborgs Dagblad* 2012-08-24

- Helsingborgs Dagblad*, 2013-11-20
- Henning, Martha P:son, *Ett händelserikt liv*. Hälsingborg, 1962.
- Högdahl, Elisabeth, *Göra gata. Om gränser och kryphål på Möllövången och i Kapstaden*, Hedemora, 2003.
- Hobsbawn, Eric & Ranger, Terence, *The invention of tradition*, Cambridge, 1983.
- Huss, Markus, Manns, Ulla & Ruin, Hans, *Tid, Minne, representation. Slutrapport från ett forskningsprogram*, Göteborg, 2016.
- Hälsingborg staden vid sundet*, vårnumret 1959.
- Hälsingborg – staden vid sundet* höstnumret 1960.
- Hälsingborg – staden vid sundet*, höstnumret 1961.
- Hälsingborg – staden vid sundet*, höstnummer 1963.
- Jönsson, Lars-Eric (red.), *Politiska projekt, osäkra kulturarv. Kampanjer och förhandlingar i det sena 1900-talets Sverige och Europa*, Lund, 2017.
- Karlsson, Klas-Göran, *Historia som vapen. Historiebruk och Sovjetunionens upplösning 1892–1995*, Stockholm, 1999.
- Katzeff, Adam & Järtelius, Arne, *Då & nu*. Hälsingborg, 2003.
- Kotler, Philip, Haider, Donald H & Rein, Irving, *Marketing Places. Attraction Investments, Industry, and Tourism to Cities, States and Nations*, New York, 1993.
- Light, Duncan, Facing the future. Tourism and identity-building in post-socialist Romania, *Political Geography* 2001 20(8), 2001, s 1053-1074.
- Lundgren, Karl Hjalmar, *Konsul N. Persson, Hälsingborg*, 1919.
- Lynch, Kevin, *The Image of the City*. Cambridge, Massachusetts, 1960.
- Massey, Doreen, Allen, John & Pile, Steve, *City worlds*. London, 1999.
- Vertovec, Steven & Cohen, Robin, *Conceiving Cosmopolitanism*, Oxford, 2002.
- Werner, Karla, *Staden som livsrum*, Stockholm, 1991.

Elektroniska källor

- <http://www.foretagskallan.se/foretagskallan-nyheter/lektionsmaterial/helsingborg-konsulernas-stad/>, läst 2017-08-31.
- <http://www.medborgarskolan.se/nyheter/nyheter/kvinnokarta-helsingborg-ett-projekt-som-engagerar/>, läst 2017-11-21.
- <http://www.skarhult.se/8/utställningarna/den-dolda-kvinnomakten>, läst 2017-11-21.
- <https://hardochkideborn.wordpress.com/2016/02/22/lokalhistoria-medstadsvandring-i-konsulernas-fotspar-helsingborg/>, läst 2017-11-27.

<https://helsingborg.se/uppleva-och-gora/friluftsliv-och-motion/vandringsleder/historiska-stadsvandringar/>, läst 2017-11-16.

<https://trendomvarld.helsingborg.se/trend-och-omvarldsanalys-2/helsingborg-2035-2/stadens-sju-forflyttningssomraden-2/fordjupade-forflyttningssomraden/>, läst 2017-11-21.

<https://helsingborg2035.se/vision-2035/>, läst 2017-11-21.

<https://helsingborg2035.se/vision-2035/varfor-en-vision/> läst 2017-07-13.

https://helsingborg.se/wp-content/uploads/2015/12/guide_till_hbg2035_sv_dec2015.pdf, läst 2017-11-21.

https://www.tripadvisor.se/Attractions-g189836-Activities-Helsingborg_Skane_County.html, läst 2017-11-17.

https://sv.wikipedia.org/wiki/Helsingborgs_historia, läst 2017-08-31.